

Trakeotomi Tarihçesi ve Türkiye'de Yapılan İlk Trakeotomi Ameliyatı

İLHAM SARIKAHYA, AHMET KARASALİHOĞLU

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi K.B.B. Anabilim Dalı

ÖZET

Trakeotomi tarihçesi için bir literatür araştırması yapılmış ve Türkiye'de gerçekleştirilen ilk başarılı trakeotomi ameliyatı belgeleri ile açıklanmıştır.

SUMMARY

HISTORY OF TRACHEOTOMY AND THE FIRST TRACHEOTOMY IN TURKEY

In this paper the document about the first tracheotomy conducted in Turkey and the history of this operation is presented.

Trakeotominin bir ameliyat olarak ilk defa uygulanışı 2000 yıl öncesine, Galen ve Aretaeus'a kadar uzanır. Nitekim solunum yolu olarak trakeanın önemi M.S. ilk yüzyıllarda dikkati çekmeye başlamıştır. Bu yıllarda trakeanın kanla birlikte hava da içerdigine inanıyordu ve diğer kan damarlarından ayırmak için pürüzlü-rough-arter (*tracheia arteria*) deyimi kullanıyordu. 19. yy.'a kadar larenksten bronşlara kadar uzanan hava yolunun anlatımında *trachea* deyimi kullanılmıştır. Aretaeus M.S. 2.yy.'da, yutmayı güçleştiren, cerahatlı, kötü kokulu, ses kısıklığı yapan ve en sonunda asfaksi ile öldüren ve bugün difteri olarak bildiğimiz hastalığı tanımlamış, ancak hastalığın Misir ve Suriye'den dünyaya yayıldığını düşünerek *Morbus Aegypticus* veya *Morbus Syriacus* adını vermiştir. 3. yy.'da ise *Saint Blaise*, bir çocuğun kemik parçası ile boğulduğundan sözetmiştir. O zamanın sınırlı bilgileriyle kişiyi boğulmaktan kurtarmak üzere yapılacak cerrahi girişimler de kuşkusuz çok değişik aşamalar geçirmiştir. Galen, larenksi kesmek anlamına bir deyim kullanmış, Aretaeus ise bu cerrahi girişime arterde bir ensizyon yapma şeklinde değindi. Girişimi anlatmak için kullanıla gelen diğer deyimler *arteria aspera*'nın *perforsasyonu* (*Fabricius*), *canalis pulmonis*'in *ensizyonu* (9 ve 10. yy.), *sectio*

epiglottis (10. yy.), **laryngotomy** (17. yy.), **laryngobronchotomie** (*Nicolas Habicot*, 1620) ve **bronchotomy** (*Pierre Dionis*, 18. yy.)'dir. Trakeotomi deyimi ilk defa *Thomas Fienus* (1567-1631) tarafından 1649'da yayınlanan *Libri Chirurgicales XII* de kullanılmıştır. Daha sonra, 1718'de *Lorenz Heister* tracheotomy'nin kabul edilen deyim olmasını önermiş, ancak bu deyim 19. yy.'a kadar benimsenmemiştir⁵.

Ortaçağ'da *Ibni Sina* ve *El Razi* trakeotominin yapılışını daha açık bir şekilde tanımlamışlardır. Ancak tanımlamaları çok değerli olmasına karşılık, bu iki İslâm bilgininin trakeotomiyi uyguladıklarına dair kayıt bulunmamaktadır⁵.

Trakeotominin yapılışını en iyi tanımlayan *Fabricius* (1537-1619) olmuştur. Görüşlerini bugünde çok yerinde bulduğumuz bu yazar trakeotomi konusunda şöyle demektedir : *Bence bu ameliyat, hayatın kurtarılması için insanoğluna uygulanabilecek ameliyatların en değerlisidir. Bunu yapmakla sönmeye olan hayat birdenbire alevlenmekte ve ameliyatı yapan da Eskülapus'un mertebesine erişmektedir. Ameliyatın esası arteria aspera (trakea)'yı açmaktadır. Böylece boğucu bir vetire ile solunumu durmuş hasta birdenbire hayat kazanır; ilahi eter (hava) yeniden kalbine ve ciğerlerine dolar. Hasta, yokluklar âleminden varlıklar dünyasına döner.»*

Aynı yazar obstrüksiyonun sadece larenkste, enzisyonun üstünde olduğu durumlarda ameliyatın başarılı olacağını belirtmiş, hattâ ensizyonun transvers yapılmayıp, vertikal ve trakeanın 3-4. halkaları düzeyinde yapılmasını da önermiştir. Küçük, düz ve kısa, aynı zamanda trakeaya kaçmaması için iki kanadı olan bir kanül kullanılması önerisi de gene *Fabricius*'undur. Bütün bu kıymetli fikirlerine karşılık *Fabricius*'un da hiç trakeotomi yapmadığını görmekteyiz³⁻⁵.

Goodall (1934), çok değerli bir literatür araştırması yaparak 1825'den önce uygulanan yalnızca 28 başarılı trakeotominin kayıtlarını bulabilmistiir. Bu ameliyatının uygulanmasının bu kadar az oluşunun nedenleri :

- 1 — Anatomi bilgisinin sınırlı oluşu,
- 2 — Cerrahi deneyim gerektirmesi,

3 — Hasta ameliyat sırasında ya da sonrasında ölüse hekimin şeref ve itibarının kaybının büyük olacağı görüşünün varlığı idi.

İlk başarılı trakeotomiyi bir İtalyan hekimi olan *Antonio Musa Brasovola* (1490-1550) yapmıştır. Bu hekim 1546'da, hastayı takipeden berber-cerrahın ameliyatı yapmayı reddetmesi üzerine, farangeal veya laringeal bir absseyi

boşaltmak için bu girişimi uygulamış ve başarılı olmuştur. Bu gibi durumlarda önerisi şöyledir : *Anjina durumlarında havanın kalbe girmesi için başka çare kalmamış ise larenksi absentin altında bir saniyede ensize etmek gerekecektir*¹⁻³.

İkinci başarılı trakeotomi ise 1620'de *Nicolas Habicot* tarafından yapılmıştır. Yaptığı işlem larenksten bir kan pihtısı çıkartmaktadır ve bu nedenle ilk defa başarılı yabancı cisim çıkartılması ile şerefleendirildi. *Nicolas Habicot* daha sonra 14 yaşında bir erkek çocuğun altın parçalarının özofagustan trakeaya kompresyonu nedeniyle oluşan hava yolu darlığını trakeostomi ile gidermiştir. Daha sonra sonda ile yabancı cismi mideye itmiş ve intestinal yoldan atılmasını sağlamıştır³⁻⁵.

1766'da *Caron*, bir fasülyeyi aspire eden 7 yaşında bir çocuğu kurtarmak için trakeotomiyi uygulamıştır. Bu küçük çocuklarda yapılan ilk trakeotomi uygulamasıdır.

Detharding, 1714'de trakeotomiyi suda boğulmuş kişilerde uygulamayı önermiştir. Bu tedâvi 1783'de *Bouteau* tarafından tekrar suda boğulan kişilerde tüm suyun akciğerlerden çıkartılabilmesi ve bir tüp aracılığı ile akciğerlerden içeri ve dışarı ilk havanın üflenmesi için önerilmiştir³⁻⁵.

1732'de *Chowell*, bu ameliyatı celladı kandırmak için uygulamıştır. Trakeotomiyi asılmasından bir gece önce bir mahkûma yapmıştır. (Ancak mahkûmun sonradan yaşayamadığını söylemeye gerek yok).

19. yy. başlarında *Bretonneau* ve *Trousseau* trakeotominin difterinin sebep olduğu trachea obstrüksiyonunu kaldırmada başarıyla uygulanabileceğini göstermişlerdir^{1-3,5}.

Moreau (17. yy.), trakeotomiyi sırtüstü pozisyonda bir hastaya uygulayan ilk hekimdir. O zamana kadar ameliyat oturur pozisyonda hastalara boyun hiperekstansiyonda iken uygulanırırdı.

Kan damarlarının kesilme tehlikesini önlemek için transvers ensizyon yerine vertikal ensizyonu öneren *Fabricius* (16. yy.) idi.

De Garengeot ise ensizyonun çene ucundan sternuma kadar uzatılmasını önermiştir. Trakeayı açığa çıkarmak üzere tiroid isthmusunu ilk kesen olduğu için de cesur bir cerrah kabul edilebilir (1720). Daha önceki cerrahlar hemorajiden korktukları için ameliyatı ya isthmus üzerinden (trakeotomi superior), ya da isthmus altından (trakeotomi inferior) şeklinde yaparlardı^{2,3,5}.

Günümüzde kullanılan çok geniş spektrumlu antibiotiklere ve kortikosteroidlere karşılık trakeotomi can kurtarıcı bir girişim olarak halâ önemini korumaktadır.

Osmankı İmparatorluğunda yenilik hareketlerinin başlatıldığı 19. yy. başlarında, batılı anlamda bir Tıp Fakültesi kurulmuş olmasına rağmen, İstanbul gibi bir metropol sağlık gereksinimlerini tamamen karşılayamamıştır. Yüz yıl boyunca tıbbî meslekler yabancılardan tekeli altında kalmıştır. Bu yüzyılda, özellikle Alman, Avusturyalı, Fransız ve diğer gayri-müslim tabandan yetişen hekimler İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerimizde, bu mesleği çok kazançlı bir iş olarak sürdürmüşlerdir⁴.

Cemiyet-i Tibbiyye-i Şahâne (Société Impériale de Médecine de Constantinople) tarafından İstanbul'da Fransızca olarak çıkarılan *Gazette Médicale d'Orient*'in 1861 yılı 6. sayısında *Trachéotomie pratiquée à Constantinople pour la première fois avec succès* başlıklı orijinal makalede, Dr. Muhling tarafından İstanbul'da başarı ile uygulanan ilk trakeotomi ameliyatından söz edilmektedir. 28 Haziran 1861 yılında ağır bir üst solunum yolu enfeksiyonu ve dispnesi olan 3 yaşlarında bir çocuğa trakeotomi yapılarak *Trousseau*'nun çift kanülü takılması ile hastanın hayatının kurtarıldığı anlatılmaktadır.

Bu yazıda ayrıca Dr. Sorrel tarafından kruplu 7 yaşında bir çocuğa yapılan trakeotomiden sözedilmekte, ancak hastanın kanül tıkanması sonucu kaybedildiği bildirilmektedir. Aslında bu ameliyatın, İstanbul'da bu tarihten 10 yıl önce Dr. Leon ve Warthbichler tarafından gene bir krup olgusundan ve ilk defa olmak üzere yapıldığından, fakat hastanın bilinmeyen sebeplerden birkaç gün sonra kaybedildiğinden de sözedilmektedir⁴.

Yukarıda özetini verdigimiz belgeden edinilen bilgiye göre 1861 Ağustos'unda Muhling tarafından ilk defa Türkiye'de trakeotominin yapılmış olduğunu öğreniyoruz. Eski Mısır ve Yunan'da bu tarihten yaklaşık 300 yıl önce trakeotominin yapılmış olduğunu ise gerçekleştirdiğimiz literatür araştırması sonucu öğrenmiş bulunuyoruz. Selçuk-Osmanlı döneminde bir çok bilgin yetişmiş olmasına rağmen elimizde trakeotomi yapıldığına dair belgeler bulunmamaktadır. Ancak, gene de bu ameliyatın yapılmış olduğunu tahmin etmenin yanlış olmayacağı kanısındayız.

KAYNAKLAR

1. Despons, J. : Indication et technique de la tracheostomie dans les syndromes respiratoires. *Rev. Laryngologie*, II : 1169-1222, 1958.
2. Hoşal, N., Keçik, C. : Trakeotomi Endikasyonları. XI. Millî Türk ORL. Kongre Tutanakları, s. 322-323, Çeltüt Matb., İst., 1971.

3. Montgomoery, W.W. : Surgery of the Upper Respiratory System. Vol. 2: p. 315-317, Lea and Febiger, Philadelphia, 1973.
4. Muhling : Gazette Médicale d'Orient. No. 6, Constantinople, Août, 1861.
5. Şenocak, F. : Trakeotomi Tarihçesi. Cerrahpaşa Tıp Fak. Yıllığı IV., s. 115-117, Hilal Matb., İst., 1970.

Ayrı baskı için :

İlham Sarıkahya
Trakya Üniversitesi
Tıp Fakültesi
K.B.B. Anabilim Dalı